

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС
ОТСТОЯВАНЕ НА БУВАР И
ПЕКЮШЕ

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

Историята на Бувар и Пекюше е измамно проста. Двама преписвани (чиято възраст, както на Алфонсо Кихано, докосва петдесетте години) завързват тясна дружба: едно наследство им позволява да напуснат своята служба и да се установят на село; там се захващат агрономство, цветарство, производство на консерви, анатомия, археология, история, мнемоника, литература, водолечение, спиритизъм, гимнастика, педагогика, ветеринарна медицина, философия и религия; всяка една от тия разнородни дисциплини им отрежда по един провал; след двадесет или тридесет години, разочаровани (ще видим, че „действието“ не се развива във времето, а във вечността), поръчват на дърводелеца един двоен чин и се заемат да преписват, както преди^[1].

Шест години от своя живот, последните, посветил Флобер да разглежда и да упражнява тази книга, която накрая останала недовършена и за която Гос, такъв поклонник на *Мадам Бовари*, ще отсъди, че е лудост, а Реми дьо Гурмон ще я определи като капиталното творение на френската литература и попоти на литературата.

Емил Фаге („сивкавия Фаге“ го нарекъл някога Гершунов) публикувал в 1899 монография, която има добродетелта да изчерпи доводите против *Бувар и Пекюше*, което е едно удобство за критическото обследване на творбата. Флобер, според Фаге, сънувал една епопея на човешката идиотщина и ненужно ѝ дал (движен от спомени за Панглос и Кандид, а може би за Санчо и Кихот) *двама* главни герои, които не се допълват и не се противопоставят и чиято двойственост не отива по-далеч от словесно изкуство. Създадени или постановени тези кукли, Флобер ги кара да изчетат една библиотеката *да не я разберат*. Фаге разобличава момчешкото на тази игра и опасността ѝ, тъй като Флобер, за да измисли реакциите на двамата си простаци, изчел хиляда и петстотин съчинения по агрономство, педагогика, медицина, физика, метафизика и т.н. с намерение да не ги разбере. Забелязва Фаге: „Ако човек се запъне да чете от гледището на човек, четящ, без да разбира, в много скоро време няма да разбира съвсем нищо и ще стане тъп за своя сметка.“ Фактът е, че петгодишното съжителстване постепенно преобразило Флобер в Пекюше и Бувар или (по-точно) Пекюше и Бувар — във Флобер. Първите, в началото, са двама идиоти, подценявани и мачкани от

автора, но в осма глава се появяват прочутите думи: „Тогава една жалка способност, достойна за съжаление, възникна в техния дух — да виждат глупашината и да не могат вече да я търпят.“ И после: „Натъжаваха ги незначителните неща: вестникарските съобщения, профилът на един буржоа, някоя дивотия, дочута случайно.“ Флобер в тази точка се помирява с Бувар и с Пекюше — Бог с творенията си. Това се случва навярно във всяка обширна или просто жива творба (Сократ става Платон, Пер Гинт става Ибсен), но тук изненадваме мига, в който мечтател, за да го речем с една сродна метафора, забелязва, че мечтае себе си и че формите на неговата мечта са той самият.

Първото издание на *Бувар и Пекюше* е от март 1881. През април Анри Сear опитал това определение: „Един Фауст в две личности.“ В издание на *Плядата* Дюменил потвърждава: „Първите думи на Фаустовия диалог, в началото на първата част, са целият план на *Бувар и Пекюше*.“ Тези думи, в които Фауст се вайка, че напразно бил учил философия, юриспруденция, медицина и, уви!, богословие. Пък и Флобер вече бил писал: „*Бувар и Пекюше* е историята на един Фауст, който е и един идиот.“ Да задържим тази епиграма, в която по някакъв начин се шифрова цялата заплетена полемика.

Флобер заявил, че едно от намеренията му било преглед на всички съвременни идеи; неговите хулители привеждат следния довод: фактът, че преразглеждането е възложено на двама тъпоумници, е достатъчен, за да го обезсмисли. Да се извлече от премеждията на тия двама смешници суетността на религиите, науките, изкуствата не е нищо друго освен нахален софизъм или просташка измамност. Провалите на Пекюше не означават провал на Нютон.

За да се отхвърли това заключение, обичайното е да се отрича предпоставката. Така Дюменил и Дижон извикват в паметта един откъс от Мопасан, Флоберов душеприказчик и ученик, където се чете, че Бувар и Пекюше са „два твърде бистроумни духа, посредствени и простодушни“. Дюменил подчертава епитета „бистроумни“, ала свидетелстването на Мопасан — или на самия Флобер, ако се постигнеше — никога няма да бъде толкова убедително, както самият текст на произведението, който изглежда налага думата „простащи“.

Оправданието на *Бувар и Пекюше*, осмелявам се да внуша, е от естетически порядък и има твърде малко или няма нищо общо с

четирите фигури и деветнадесетте форми на силогизма. Едно нещо е логическата строгост и друго — традицията и вече почти инстинктивната традиция да се турят основните думи в устата на простите и на лудите. Да припомним и почитта, която ислямът отдава на идиотите, защото се разбира, че техните души били изтръгнати от небето; да припомним онези места от Писанието, в които се чете, че Бог избрал простотата на света, за да посрами мъдреците. Или, ако конкретните примери са за предпочитане, да помислим за Честъртъновия *Жив човек*, който е видима планина от простота и бездна от мъдрост, или онзи Джон Скот, който разсъдил, че най-доброто име на Бога е *Nihilum* (Нищо) и че „той самият не знае какво е, защото не е едно какво...“ Император Монтесума рекъл, че смешниците поучават повече, отколкото мъдреците, защото дръзват да казват истината; Флобер (който, в края на краищата, не работел върху някаква строга демонстрация, едно *Погубване на философите*, а върху сатира) като нищо е могъл да се погрижи да повери своите последни съмнения и най-тайните си страхове на двама безотговорници.

Уместно е да бъде съзряно едно по-дълбоко оправдание. Флобер бил поклонник на Спенсър; в *Началата* на учителя се чете: вселената е непознаваема поради достатъчната и ясна причина, че да се обясни един факт означава да бъде отнесен към друг, по-общ, и че този процес няма край^[2] или ни отвежда до една истина, вече тъй широка, че не можем да я отнесем към никоя друга; сиреч, да я обясним. Науката е крайна сфера, която расте в безкрайното пространство; всяко ново разширение я кара да обхване една по-голяма област от непознатото, ала непознатото е неизчерпаемо. Флобер пише: „Все още не знаем почти нищо, а бихме искали да отгатнем тази последна дума, която не ще ни бъде разкрита никога. Безумието да стигнем до едно заключение е най-зловещата и безплодна от маниите.“ Изкуството борави по необходимост със символи; най-голямата сфера е една точка в безкрайното; двама нелепи преписвачи могат да представляват Флобер, а също и Шопенхауер или Нютон.

Тен повторил Флобер, че сюжетът на романа му изисквал едно перо от XVIII век, сбитостта и хапливостта (*le mordant*) на един Джонатан Суифт. Може би е говорил за Суифт, защото е почувствал по някакъв начин сродството на двамата велики и тъжни писатели. И двамата мразели с грижовна свирепост човешката простотия; и

дватама документирали тая омраза, съставяйки в продължение на години изтъркани фрази и идиотски мнения; и двамата искали да сломят честолубието на науката. В третата част на *Гъливер Суифт* описва достопочтена академия, чиито индивиди предлагат човечеството да се откаже от устен език, за да не се изразходват белите дробове. Други омекотяват мрамора, за да майсторят възглавници и възглавнички; трети се стремят да разпространяват безвълнести овце; четвърти вярват, че разрешават загадките на вселената посредством дървено скеле с железни ръчки, съчетаващо произволно думи. Това изобретение се противопоставя на *Великото изкуство* на Люл...

Рьоне Дешарм е изследвал и отхвърлил летоброенето на *Бувар и Пекюше*. Действието изисква около четиридесет години; главните герои са по на шестдесет и осем, когато се отдават на гимнастика, същата година, когато Пекюше открива любовта. В книга, тъй населена с обстоятелства, времето обаче е неподвижно; вън от опитите и провалите на двамата Фаустовци (или на двуглавия Флобер) нищо не се случва; липсват обикновените превратности и съдбовността, и случайността. „Статистите на развързката са тези на въведението — никой не пътува, никой не умира“ — забелязва Клод Дижон. На друга страница заключава: „Интелектуалната почтеност на Флобер му е изиграла ужасен номер: накарала го е да претовари своя философски разказ, за да запази перото си на романист, за да го напише.“

Небрежностите или презренията, или свободите на последния Флобер са объркали критиците; аз вярвам, че виждам в първите един символ. Мъжът, който с *Мадам Бовари* изкова реалистичния роман, бе и първият, който го скъса. Честъртън едва вчера писа: „Романът като нищо може да умре с нас.“ Инстинктът на Флобер предусетил тази вече настъпваща смърт — не е ли *Одисей* със своите планове, часови разписания и уточнения блестящата агония на един жанр? — и в пета глава на творбата осъжда Балзаковите „статистически или етнографски“ романи и, разпростирайки се, тия на Зола. Затова времето на *Бувар и Пекюше* клони към вечността; затова главните герои не умират и ще продължават да преписват, близо до Кан в Северна Франция, своя отживял *Сотисие*, тъй и нечували за 1914, както и за 1870, затова творбата гледа назад, към притчите на Волтер и на Суифт, и на ориенталците, и напред, към притчите на Кафка.

Има може би друго разковниче. За да осмее копнежите на човечеството, Суифт ги приписал на пигмеите или на маймуните; Флобер — на два гротескни субекта. Очевидно, ако световната история е историята на Бувар и Пекюше, всичко съставлящо я е смешно и трошливо.

[1] Мисля, че долавям иронична препратка към самата Флоберова участ. ↑

[2] Агрипа Скептика обосновал, че всяко доказателство изисква на свой ред доказателство, и така до безкрайност. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.